

A RENDI ANARCHIA ÉS A DÓZSA-FÉLE PARASZTHÁBORÚ

A Jagelló-kor 1490-1526 – rendi anarchia

- Mátyás halála után: trónharcok:
- Korvin János (nagyon kicsi a támogatottsága), Kinizsi Pál legyőzi őt, de elfogadja a horvát bán címet.
- Habsburg Miksa (III. Frigyes fia). Zsoldosokkal jött Székesfehérvárig jutott el, nincs támogatója, se pénze.
- Jagelló Ulászló: a nemesség támogatta, hiszen gyökértelen (befolyásolható), külső segítséget hozhat a török ellen. Mátyás özvegye is támogatta, reménykedett, hogy elveszi őt, ezért pénzt adott neki, ebből felfogadta Mátyás zsoldosait és megszerezte a trónt. ⇒
- **II. Ulászló (1490-1516) magyar és cseh király**
- a bárók segítségével lett király, megfélemezésükre nem is gondolhatott
- a bárók feltételei: a király saját költségére megvédi az országot a töröktől
- nem szedi be a rendkívüli hadiadót
- minden fontosabb rendelkezéshez kikéri a bárók véleményét
- a királyi jövedelem Mátyáséhoz képest 60–80%-kal kevesebb - A királyi jövedelmek drasztikus csökkenése (a bevétel 200 000 aranyra csökkent.) ⇒ a differencia főleg a bárókhoz került
- A király – pénzért – főispáni hivatalokat osztogat, városokat zálogosít el
- Nincs erős zsoldosserege - A királyi sereg Magyarországon fosztogat (mert nem kaptak fizetést) ⇒ Kinizsi leveri a szétzilált csapatot (1492)
- bányák, vámok jövedelmét + nagyrészt az egyforintos hadiadót a nagyurak saját zsebére szedték be (a bandériális hadsereg fenntartási költségeire).
- Rendi anarchia: bárók – és köznemesek viszálykodása
- Bárók: királyi hivatalok és királyi tanács tagjai
- A köznemesség nem tudott önálló erőként fellépni ⇒ Szapolyai János erdélyi vajda mögött sorakoztak fel
- 1505. Rákosi végzés (Dobzse László halála után a nemesek nemzeti királyt választanak) –de:
- a bárók és a Jagellók Habsburg-barát külpolitika
- 1515. II. Ulászló kettős házassági szerződést kötött a Habsburgokkal (Jagelló Annát Habsburg Ferdinánddal, Habsburg Máriát Jagelló Lajossal jegyezték el)
- **II. Lajos (1516-1526)**
- Mivel a király még csak 10 éves – az ügyek intézésére: tanács ⇒
- Állandósul a harc az országgyűlésen a nemesek és a bárók között

A Dózsa vezette parasztháború

Előzmények:

- a királyi hatalom képtelen megvédeni a jobbágyokat és köznemeseket, városi polgárokat a bárók (nemesek) önkényétől és a mohó egyháztól
- A 15. század végén megindult az árforradalom, nőttek az árak, ezt a nemesek saját javukra fordították. A nemesek politikai hatalmuknál fogva tetszésük szerint hozhattak törvényeket.

- Főúri önkény a jobbágyok és polgárok sérelmére: a nagybirtokosok tetszésük szerint hurcolhatták el a jobbágyokat; mind a főurak, mind a kisebb nemesi birtokosok akadályozták a jobbágyok szabad költözködését (ok: pusztásodás – a túladóztatás miatt elhagyják a jobbágytelkeket)
- A nemesek és egyháziak vám- és révmentességet élveztek, ezzel előnyben voltak a piacra szállító jobbágysággal szemben; ráadásul számtalan új belső (gyakran törvénytelen) vámhelyet állítanak fel, ezzel növelve a jobbágyok terheit;
- Törvények korlátozták a marhakereskedelmet (ebből is a bárók akartak hasznot húzni), hajtók százai váltak munkanélkülivé;
- Szabad községekelyeket próbáltak jobbágysorba süllyeszteni – emiatt a székelység fegyveres ellenállása;
- Törvényi tiltással megszüntették a parasztek vadászati jogát;
- a jobbágyköltözést csak az alispán engedélyezhette – ez az egész parasztságot sújtotta
- Megnyírbálták a mezővárosok kiváltságait (személyenként fizetendő kilenced, gabona és borkilenced követelése - a kilencedet terményben kell fizetni); - a módosabb parasztek elől elzárta a felemelkedés útját.
- Előrehaladt a zselléresedés; az országban sok helyen elbocsátott katonák raboltak, fosztogattak; éhínség, pestisjárvány pusztított;
- A főpapság világi pompája, gazdagsága, ellenszenves, erőszakos hatalma ellenszenvet vált ki; megfogalmazódik több helyen, hogy a török Isten büntetése az erkölcstelen életmód és a széthúzás miatt.

A Dózsa vezette parasztháború

- Bakócz Tamás érsek (1442–1521) – főkancellár – egy Medici-herceggel (a későbbi X. Leó- „Élvezük a pápaságot!) vetélkedett a pápai trón elnyeréséért
- X. Leó megbízása: törökellenes keresztes hadjárat szervezése (a szervezők a ferences barátok)
- **1514. virágvasárnapja (ápr. 9.) Buda:** a pápai bulla kihirdetése
- Vezéri megbízást a törökellenes harcokban kitűnt Székely György (Dózsa György 1470k–1514.) kapott. Dózsa székely származású végvári vitéz volt, aki Nándorfehérvárott bajvívások hőseként tűnt fel.
- 1514-ben egy félelmetes híró török legyőzése után pénzjutalmat és nemesi címet kapott a királytól.
- A híre miatt nevezték ki április végén a török ellen küldendő had vezérének.
- Pest közelében, Rákos mezején gyülekezett a sereg, május elejére már kb. 15 ezer fő (jobbágyok, zsellérek, városi plebejusok, szegényebb nemesek, hajdúk) – összlétszámuk hamarosan 40.000 fő lett.
- A nemesség aggodalommal figyelte a gyülekezést (közeledtek a nyári mezőgazdasági munkák, ezért lehetőség szerint akadályozták jobbágyaik bevonulását), a Pest környéki vármegyék nemességének szervezkedése a pesti keresztes tábor ellen;
- Dózsa György serege egy részét Rákoson hagyva 10.000 fővel a Tiszántúlon gyülekezők toborzására indul.
- Bakócz a nemesség követelésére május 15-én betiltja a további toborzást, majd II. Ulászlóval egyetértésben a keresztes hadjárat megkezdését is
- Fordulat az események menetében: a keresztesek meggyőződése, hogy a nemesség készakarva akadályozza a török elleni harcot, egyben célja a jobbágyság veszte. **Mezőtúrnál** összeütközés támad a keresztesek és a nemesség erői között.
- Dózsa alföldi seregének előőrse **Apátfalvánál** vereséget szenved a Csáky Miklós csanádi püspök és Báthori István temesi ispán vezette nemesi seregtől. Még aznap

éjjel (május 24-én) a kereszties főszereg rajtaüt **Nagylaknál** a győzelmet ünneplőkön, paraszti győzelem, Csáky és több társának karóba húzása (30 ezres paraszti főszereg).

- II. Ulászló (Dobzse László) hadszervezése a parasztsereg ellen (május végén, június elején) – a keresztiesek pesti tábora június 1-jén leteszi a fegyvert.
- Dózsa előrenyomulása: Arad, Csály, Zádorlak, Lippa bevétele, majd: Temesvár ellen fordul
- **Temesvár** védője **Báthori István nádor**, a főnemesi párt vezetője. Kénytelen segítséget kérni vetélytársától, **Szapolyai János erdélyi vajdától**, a köznemesi párt vezérétől; Szapolyai a paraszti főerők ellen vonult (júl 15.), s Temesvár falainál győzelmet aratott. A felkelők vezérkara Dózsával az élen már az ütközet elején fogságba esett.
- Az utolsó összecsapások július végéig folytak: az erdélyi Lőrinc pap serege **Biharnál** szenvedett vereséget (őt magát **Kolozsvárott** égették meg). A paraszti erők a Délvidék mellett a Dunántúlon (Bakony, Győr) is vereséget szenvedtek.

Megtorlás:

- Kivégzések: Dózsa tüzes trónja, marcangoltatása, felnégyelése és akasztása; tömeges karóba húzások; büntető törvényhozás:
- Országgyűlés 1514. októberében: a bosszú jegyében
- a parasztoktól megvonták a szabad költözködés jogát;
- évente egy forint pénzdót kötelesek jobbágyok és zsellérek fizetni uraiknak;
- heti egy napra emelték a robotot; - kilenced
- a jobbágyokkal tartó papokat, szerzeteseket börtönbe vetették;
- többé nem emelkedhet fel jobbágyszármazék főpapi méltóságra (Bakócz–ellenes törvény);
- Az országgyűlési határozatok belekerültek **Werbóczi István** ítélmester (majd: nádor) joggyűjteményébe, melyet a király megbízásából készített: Hármaskönyv (**Tripartitum**) címmel. Kinyomtatás 1517-ben, Bécsben.
- A bárók nyomására a király nem szentesítette a határozatokat, a gyakorlatban alkalmazták.
- **1848-ig meghatározó a magyar jogban**
- megfogalmazza az alapvető nemesi szabadságjogokat (alap: Aranybulla, 1351-es törvények)
- **Szent Korona-tan**: az országot a Szent Korona testesíti meg – a rendek és az uralkodó közösen alkotják